

KSUC-O-091

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมจากสีธรรมชาติของบ้านหินลูกเดียว อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต

ธีรกานต์ โพธิ์แก้ว กัลยานี วิจิตร ทศพร ยันนี ธัญญาภรณ์ รินโยธา วรพงศ์ เลี้ยวตระกูล และ อารียา ท่าหอ
สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

บทคัดย่อ

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมจากสีธรรมชาติชาวเลบ้านหินลูกเดียว อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความเป็นมาของการผลิตผ้ามัดย้อมจากสีธรรมชาติ บ้านหินลูกเดียว อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการทำผ้ามัดย้อมจากสีธรรมชาติบ้านหินลูกเดียว อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต เพื่อทราบแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมจากสีธรรมชาติ บ้านหินลูกเดียว อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต โดยการสำรวจ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การประชุมกลุ่มผู้ปฏิบัติจำนวน 10 คน สัมภาษณ์ผู้นำ จำนวน 4 คน และสัมภาษณ์ผู้บริโภคน จำนวน 30 คน ผลวิจัยพบว่าบ้านหินลูกเดียวเดิมเป็นชาวเลมอเกิ้ลีน กลุ่มเล็กๆ ซึ่งมีวิถีชีวิตดำรงอยู่แบบชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กระจายตัวกันอยู่ในพื้นที่จังหวัดภูเก็ต หลังจากประสบภัยสึนามิทางจังหวัดภูเก็ตจึงจัดพื้นที่ส่วนหนึ่งให้ชาวเลมอเกิ้ลีนกลุ่มเล็กๆ ได้มาอยู่อาศัยในพื้นที่ด้านเหนือในพื้นที่เขตตำบลท่าฉัตรชัย และตั้งชื่อใหม่ว่าหมู่บ้านหินลูกเดียว โดยการดูแลด้านการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรมทางชุมชนได้รับการดูแลจากศูนย์การเรียนอำเภอลำภูเขาลูกเดียวจังหวัดภูเก็ต การพัฒนาผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติจึงได้รับการส่งเสริมด้านอาชีพ เป็นการนำเสนออาชีพใหม่สู่การเรียนรู้ภายใต้ทุนทางธรรมชาติของชุมชน สำหรับการออกแบบลายผ้ามัดย้อมของกลุ่มผ้ามัดย้อมชุมชนบ้านหินลูกเดียว อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต ยังไม่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ผลิตภัณฑ์ยังไม่เป็นที่ต้องการในตลาด การพัฒนาต้องมุ่งเน้นการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ให้เป็นที่น่าสนใจมากขึ้น ความคงทนของสียังไม่ดีทนนาน สีไม่เด่นชัด เวลาซักทำให้สีธรรมชาติหลุดออกได้ง่าย สีอ่อนไม่สวยงาม การพัฒนาผลิตภัณฑ์มีการนำน้ำทะเล และน้ำค้างเข้ามาช่วยประสานให้สีเด่นชัดยิ่งขึ้น ทำให้ผลิตภัณฑ์ดูมีสีที่สวยงามขึ้น แนวทางการพัฒนาควรมีการสร้างเอกลักษณ์สร้างเรื่องราวบนผลิตภัณฑ์ เพื่อทำสินค้าโดดเด่นเป็นที่ต้องการแก่ผู้บริโภคและเป็นที่ต้องการในท้องตลาดมากขึ้น

คำสำคัญ: ความเป็นมา ปัญหา แนวทางการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ ผ้ามัดย้อม สีธรรมชาติ ชาวเล

Abstract

The development of tie-dye fabric products from the natural color of Sea Gypsy Baan Hin Luk Deaw, Thalang District, Phuket Province. Objective to study the history of tie-dye fabric

production from natural colors. Baan Hin Luk Deaw, Thalang District, Phuket Province To study the problems and obstacles in the production of tie dye fabric from Baan Hin Luk Deaw, Thalang district, Phuket province To know the guidelines for the development of tie- dye fabric products from natural colors, . Baan Hin Luk Deaw, Thalang District, Phuket Province by exploring participatory observation, The meeting of 10 practitioners, interviewing 4 leaders and interviewing 30 consumers. The research found Baan Hin Luk Deaw in which many villagers live in areas with people living in the area of Phuket has been assisted by people in small village area in the vicinity of the Educational area and named it the Hin Luk Deaw Village. Only by taking care of education Art and community culture are supervised by the Non-Format Education Center, Thalang District, Phuket Province. The development of natural dyeing fabric has been promoted in the profession. Is a presentation of a new career to learning under the natural capital of the community. that the original design of the tie dye fabric of the tie dye fabric group, Baan Hin Luk Deaw, Thalang District, Phuket Province Still has no unique identity The product is not yet needed in the market. Development must focus on product design and development. To be more interesting Color fastness is not long lasting, the color is not clear when washing, causing the natural color to fall off easily. Light color is not beautiful Product development with seawater navigation And the alkaline water comes to help coordinate the color more clearly Make the product look more beautiful Along with creating a unique story on the product Make products that are needed to consumers and become more desirable in the market.

Keywords: History, Problem, Development, Guidelines, Product, Tie- Dye, natural color, Sea Gypsy

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังเผชิญวิกฤตเศรษฐกิจ ประชาชนในทุกระดับประสบปัญหาต่างๆ และอีกปัญหาหนึ่งที่ประชาชนระดับรากหญ้าต้องเผชิญ คือ ปัญหาความยากจน ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ รัฐบาลจึงได้ประกาศสงครามกับความยากจน โดยแถลงต่อรัฐสภาว่า จะจัดให้มีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เพื่อให้แต่ละชุมชนได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน โดยภาครัฐพร้อมที่จะช่วยเหลือในด้านความรู้สมัยใหม่ และการบริหารจัดการเพื่อเชื่อมโยงสินค้าชุมชนสู่ตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนให้เข้มแข็งด้วยการพึ่งตนเอง โดยเน้นให้

ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการสร้างรายได้ด้วยการนำทรัพยากรภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์และบริการที่มีคุณภาพ (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงใหม่. 2556)

ผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมจากสีธรรมชาติเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ในรูปแบบ และสีเส้น คือ เส้นใยฝ้ายที่เป็นวัตถุดิบจากธรรมชาติ รูปแบบที่เรียบง่ายที่เกิดจากกระบวนการ การออกแบบลวดลาย และสีเส้นจากวัตถุดิบตามธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้คือเอกลักษณ์ของผ้ามัดย้อมสี ธรรมชาติที่ได้ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษสู่คนรุ่นต่อ ๆ มา แต่สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของความเรียบง่ายนี้ ไม่ได้โดนใจคนไทยหรือทำให้คนไทยรู้สึกภาคภูมิใจแต่อย่างใด แต่กลับไปถูกใจ ชาวต่างชาติ โดยเฉพาะชาวญี่ปุ่นแทน คนไทยในยุคหลังๆ ยังดูความงามจากผ้าย้อมสีธรรมชาติไม่เป็น กลับเห็นว่าความมืด ความทึบ ความทึบ เป็นความล้าสมัย (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. 2540) ในปัจจุบันศิลปะมัดย้อมดังกล่าวจึงกำลังดูเหมือนจะลุดหายไปจากสังคม และถูกมองอย่างไรคุณค่า เพราะว่าการแสวงหาแฟชั่นสมัยใหม่สีสันสดใสมาแรง หาซื้อได้ง่าย และตอบสนองความต้องการได้อย่างรวดเร็ว สีเคมีสามารถเสกสรรคได้ทันใจ ในทุกรูปแบบ อีกทั้งคนยุคปัจจุบันไม่ยอมรับการถ่ายทอดเกี่ยวกับด้านความรู้สึก ความภาคภูมิใจ หรือ รสนิยมเพื่อสืบสานต่อจากบรรพบุรุษ ประกอบกับการได้รับอารยธรรมจากตะวันตกในยุคหลัง ที่คนไทยเลียนแบบฝรั่ง จึงมีรสนิยมเป็นแบบฝรั่งเพราะคิดว่าทันสมัย คือ การใส่เสื้อผ้าที่มีสีสันสะดุดตา ทราบใดที่กระแสโลกาภิวัตน์ยังคิดเป็นเช่นนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีค่า โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติคงจะเริ่มเลือนหายไปในที่สุด จะทำอย่างไรให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติยังคงอยู่ ได้ต่อไป

การมัดย้อมสีธรรมชาติจึงจัดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่ง ไม่ใช่สิ่งแปลก หรือสิ่งที่พึงจะค้นพบนวัตกรรมใหม่แต่อย่างใด แต่ความรู้ภูมิปัญญาดังกล่าวได้ถูกค้นพบ ปฏิบัติและถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น ตั้งแต่สมัยพุทธกาล ดังจะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าพร้อมสาวกทั้งหลายก็ใช้ผ้าบังสุกุลสีขาวที่ใช้สำหรับห่อศพมาซักแล้วก็ย้อมด้วยสีธรรมชาติเพื่อเป็นผ้าจีวรนุ่งห่มเหมือนกัน ภูมิปัญญาการเอาผ้าแล้วมาย้อมด้วยสีธรรมชาติไม่ใช่ภูมิปัญญาชาวบ้านธรรมดาๆ แต่เป็นภูมิปัญญาที่มาจากแนวคิดของพระพุทธเจ้า และชาวบ้านก็ได้สืบสานกันมาเป็นการย้อมผ้าสวมใส่จากสีธรรมชาติ จากการย้อมสีพื้นธรรมดามาเป็นการย้อมลายต่างๆรวมทั้งมัดหมี่มัดย้อม ซึ่งการเรียนรู้และปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าวเหมือนกับเราได้เรียนรู้และปฏิบัติธรรมะไปด้วย เช่น เราจะได้สมาธิจากการตีปมชายผ้า หรือการพึงพาธรรมชาติและพึ่งพาตัวเอง หรือการไม่ตามกระแสของสังคมที่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น การทำผ้ามัดย้อมใช้เอง เป็นความภาคภูมิใจของคนทำและคนที่จะสวมใส่ ด้วย ที่สำคัญที่ได้จากธรรมชาติจะมีคุณสมบัติในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บไปในตัวด้วย เช่น ผ้าย้อมคราม ย้อมฝางแดง เป็นต้น พร้อมกันนั้น ยังมีการย้อม สวิง แห่ ตาข่ายยอ อุปรณ์จับปลา ด้วยลูกตะโกเพื่อความคงทนและได้สีที่ลอกตาสีดำน้ำ (Tohrib aleekasem. 2556)

การย้อมสีธรรมชาติไม่ได้เป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด แต่กลับเป็นการฟื้นฟูธรรมชาติ เพราะกระบวนการย้อมสีธรรมชาติเป็นกระบวนการที่พึ่งพิงกับวัสดุธรรมชาติ เป็นการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ ทำให้ผู้ย้อมสีธรรมชาติเห็นคุณค่าและผูกพันกับธรรมชาติ การใช้วัสดุจากธรรมชาติมาทำการย้อมสีธรรมชาติ จึงไม่ใช่

ประโยชน์อย่างเดียวกัน แต่เป็นการอนุรักษ์ รักษาต้นไม้ และการปลูกเพิ่มเติม เพื่อการเพิ่มขึ้นของปัจจัยในการ
ย้อมสีธรรมชาติ ในปีหนึ่ง ๆ ประเทศไทยต้องสั่งซื้อสีเคมีจากต่างประเทศหลายสิบล้านบาทเพื่อใช้ในการย้อมสี
ผ้า แต่การย้อมสีผ้าด้วยธรรมชาติไม่ต้องลงทุนมาก ทำให้ชุมชนประหยัดต้นทุนในการซื้อสีเพื่อการผลิต ซึ่งสี
ธรรมชาติยังสร้างรายได้ให้กับกลุ่มชุมชนผู้ย้อมสี ปัจจุบันกลุ่มสตรีและกลุ่มแม่บ้านหลายแห่งได้รวมกลุ่มกัน
ผลิตงานหัตถกรรมผ้าย้อมสีธรรมชาติขึ้น เป็นรายได้เสริมในช่วงว่างเว้นจากการทำสวน ทำไร่ ทำนา ถึงแม้จะ
เป็นรายได้ที่ไม่มากมาย แต่เป็นรายได้ที่สามารถนำมาจุนเจือครอบครัวได้อีกด้วย

ชุมชนบ้านหินลูกเดียว เป็นชุมชนชาวเลที่มีวิถีชีวิตอยู่ติดกับทะเล อยู่ภายใต้การดูแลของกรมทรัพยากร
ทางทะเลและชายฝั่ง สมัยก่อนสภาพพื้นที่ของหมู่บ้านค่อนข้างเสื่อมโทรม จนกระทั่งประสบปัญหาเรื่องภัย
ธรรมชาติ “สินามิ” ภายหลังจึงได้รับความช่วยเหลือจากทางจังหวัดภูเก็ตให้มีการร่วมพัฒนาจัดสร้างชุมชน
ขึ้นมาใหม่ ส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชาวเล ซึ่งจัดว่าเป็นเสน่ห์ของจังหวัดอีกพื้นที่หนึ่ง เพราะชาวเล
จะเป็นชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติ การส่งเสริมพัฒนาอาชีพจึงมุ่งเน้นอาชีพที่ไม่ซับซ้อน และไม่
ส่งผลเสียต่อระบบธรรมชาติ ซึ่งจะมีผลต่อวัฒนธรรม และความปลอดภัยของสมาชิกภายในชุมชน จากการลง
ศึกษาพื้นที่ ชุมชนชาวเลบ้านหินลูกเดียวเป็นชุมชนชาวเลที่มีขนาดเล็ก เหมาะแก่การพัฒนาองค์ความรู้ และ
ถ่ายทอดเทคโนโลยีการมัดย้อมสีธรรมชาติ

คณะผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาวิจัยถึงความเป็นมาของการผลิตผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ ปัญหาและอุป
สรรคในการผลิตผ้ามัดย้อม และแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมของกลุ่มชาวเลบ้านหินลูกเดียว
อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต เพื่อที่จะส่งเสริมให้ชาวเลได้มีอาชีพที่มั่นคง มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมจากสี
ธรรมชาติ ให้เป็นที่น่าสนใจ พัฒนา ลวดลายสีสันทันดูสวยงาม ทันสมัย ให้เป็นจุดสนใจของผู้คน และเพิ่มมูลค่า
ให้ผลิตภัณฑ์เพื่อรองรับการท่องเที่ยววิถีชุมชนชาวเลได้อีกด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของการผลิตผ้ามัดย้อมจากสีธรรมชาติ ชาวเลบ้านหินลูกเดียว อ.ถลาง
จ.ภูเก็ต
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการทำผ้ามัดย้อมจากสีธรรมชาติ ชาวเลบ้านหินลูกเดียว อ.ถลาง
จ.ภูเก็ต
3. เพื่อทราบแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมจากสีธรรมชาติของกลุ่มชาวเลบ้านหินลูกเดียว
อ.ถลาง จ.ภูเก็ต

วิธีการศึกษา

1. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมจากสีธรรมชาติของบ้านหินลูกเดียว อำเภอกลาง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีระเบียบวิธีวิจัยดังต่อไปนี้

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรคือ ประชาชนในเขตพื้นที่บ้านท่าฉัตรไชย หมู่ที่ 5 ตำบลไม้ขาว อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี มีจำนวนประชากรทั้งหมด 187 คน เป็นชาย 97 คน เป็นหญิง 90 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่างจำนวน 44 คน

2.2.1 กลุ่มผู้นำจำนวน 4 คน ข้อมูลได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เป็นรายนามที่สมาชิกในชุมชนแจ้งในที่ประชุมแผนการวิจัย ประกอบด้วย

ประธานชุมชนบ้านหินลูกเดียว

ประธานกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อม

ปราชญ์ชุมชน

คุณครู กคน.

2.2.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติจำนวน 10 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจงเป็นกลุ่มสตรีชาเลในหมู่บ้านหินลูกเดียวที่พร้อมจะเข้าร่วมในโครงการวิจัยในการส่งเสริมพัฒนาอาชีพของชุมชน

2.2.3 กลุ่มผู้บริโภคนับจำนวน 30 คน ได้มาจากการสุ่มโดยบังเอิญ เฉพาะผู้ที่สนใจผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ ในเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลแนวทางการพัฒนาผ้ามัดย้อม มีเครื่องมือ ดังนี้

3.1 แบบสำรวจ คือ ผู้วิจัยมีการใช้เทคนิคและกระบวนการสำรวจ คือ การเก็บรายละเอียดทั่วไป โดยมีหลักการสังเกต เพื่อให้ได้ข้อมูลจากประเด็นปัญหาที่สนใจศึกษา โดยผู้วิจัยได้ทำการสำรวจสภาพบริบททั่วไปของพื้นที่บ้านหินลูกเดียว ตำบลไม้ขาว อำเภอกลาง จังหวัด อุบลราชธานี

3.2 การสังเกต คือ ผู้วิจัยมีการใช้เทคนิคและกระบวนการในการสังเกตแบบมีส่วนร่วม คือ การสังเกตที่ผู้สังเกตเข้าไปร่วมเรียนรู้การทำผ้ามัดย้อมกับกลุ่มมอร์แกนจนกระทั่งเข้าใจในขั้นตอนกระบวนการผลิตผ้ามัดย้อมและสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์ผลตามปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยสังเกตพบ

3.3 แบบสัมภาษณ์ คือ เป็นวิธีเก็บข้อมูลที่ผู้วิจัยใช้วิธีการสนทนากับผู้ตอบประกอบด้วย การสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำ 4 คนและกลุ่มผู้บริโภคนับจำนวน 30 คน ในลักษณะที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันเป็นการเจาะลึกถึงประเด็นต่างๆ ที่ผู้วิจัยสนใจ อาจจะใช้วิธีในการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลหรือเป็นรายกลุ่มก็ได้ การวิจัยเชิงคุณภาพนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือในการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลและคำตอบตามวัตถุประสงค์งานวิจัยดังนี้

เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาผ้ามัดย้อมกลุ่มมอร์แกน บ้านหินลูกเดียว ตำบลไม้ขาว อำเภอเมือง ภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต โดยผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ในการศึกษาครั้งนี้เพื่อให้ได้ ข้อมูลมากที่สุด

3.3.1 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดโครงสร้างและคำถามที่ใช้ ในการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าก่อนการไปเก็บข้อมูล และไปสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลตามโครงสร้างคำถามที่ กำหนดไว้

3.3.2 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างเป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยไม่ได้กำหนดโครงสร้างและ คำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าแต่จะอาศัยไปตั้งคำถามเฉพาะหน้ากับผู้ให้ข้อมูลแทนซึ่งจะพูดคุยซัก ถามประเด็นใดก็ได้โดยผู้วิจัยสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชน สภาพแวดล้อม กลุ่มผ้ามัดย้อมของชุมชน และสัมภาษณ์ ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มผ้ามัดย้อม ว่ามีส่วนในการจัดทำโครงการพัฒนาผ้ามัดย้อมให้เป็นสินค้าในชุมชน อย่างไรโดยผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ เทปบันทึกเสียงและภาพและกล้องถ่ายภาพร่วมกัน

3.3.3 การประชุมกลุ่ม เพื่อทราบถึงเทคนิคกระบวนการผลิต และแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้า มัดย้อมสีธรรมชาติชุมชนบ้านหินลูกเดียว

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากข้อมูลแบบปฐมภูมิและข้อมูลแบบทุติยภูมิ โดยใช้เครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย แบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์กลุ่ม แบบสอบถามและวิเคราะห์เนื้อหา จากเอกสารดังนี้

4.1 ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อความ ตัวเลข สิ่งพิมพ์ จากเอกสารในหมู่บ้านของกลุ่มเป้าหมายและข้อมูลทางการ ไม่ว่าจะเป็นสภาพพื้นที่ บริบททั่วไป แผนที่ชุมชน ตลอดจนงานค้นคว้างานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกัน

4.1.1 จากเอกสาร วารสาร บทความ งานวิจัย

4.1.2 จากหนังสือและตำราเรียน

4.1.3 จากเว็บไซต์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

4.2 ข้อมูลปฐมภูมิ หมายถึงข้อมูลที่ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาภาคสนามโดยใช้

4.2.1 การสำรวจ ผู้วิจัยใช้เครื่องการสำรวจข้อมูลจากประธานชุมชนบ้านหินลูกเดียวเพื่อให้ ได้ข้อมูลประวัติความเป็นมาของชุมชน แผนที่และที่ตั้งของชุมชน ประชากร สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพ อากาศ ให้สอดคล้องกับประเด็นที่ศึกษา

4.2.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบทางตรง เป็นการสังเกตการณ์ที่ผู้ สังเกตการณ์สัมผัสกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยตรงด้วยตนเอง โดยการสังเกตผู้ปฏิบัติในการจัดเตรียมอุปกรณ์ ผลิตผ้ามัดย้อมและขั้นตอนในการผลิตผ้ามัดย้อม โดยผู้วิจัยมีส่วนร่วมในการเรียนรู้การผลิตผ้ามัดย้อม เพื่อให้ ได้ข้อมูลการจัดเตรียมอุปกรณ์การผลิต การออกแบบลวดลายและเทคนิคการลงสี ขั้นตอนการผลิตผ้ามัดย้อม ของกลุ่มมอร์แกนให้สอดคล้องกับประเด็นที่ศึกษา

4.2.3 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยการสัมภาษณ์มีการจัดเตรียมข้อมูลไว้สำหรับผู้สัมภาษณ์ จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากผู้รู้โดยตรง ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้รวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยกำหนดประเด็นในการจัดเก็บข้อมูล เกี่ยวกับความเป็นมาของการผลิตผ้ามัดย้อม ให้เป็นสินค้าประจำตำบลของชุมชนบ้านหินลูกเดี่ยว อำเภอดงกลาง จังหวัดอุบลราชธานี ปัญหาและอุปสรรคการทำผ้ามัดย้อมจากสีธรรมชาติ ชุมชนบ้านหินลูกเดี่ยว อ.ดงกลาง จ.อุบลราชธานี และแนวทางการพัฒนาผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติชุมชนบ้านหินลูกเดี่ยว อำเภอดงกลาง จังหวัดอุบลราชธานี แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจะสัมภาษณ์ หลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการ ดำเนินโครงการจัดประชุมส่งเสริมอาชีพผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติของชุมชนชาวเลมอร์แกแลนบ้านหินลูกเดี่ยว อำเภอดงกลาง จังหวัดอุบลราชธานี

4.2.4 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ไม่มีการจัดเตรียมคำถามหรือโครงสร้างคำถามไว้ แต่คณะผู้วิจัยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลังจากมีการสรุปผลการสัมภาษณ์จากแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง เป็นการเก็บประเด็นข้อมูลสำคัญที่ตกหล่น และข้อมูลที่เป็นประโยชน์ที่คณะผู้วิจัยเห็นว่าช่วยเติมเต็มให้ผลงานวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

5. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสำรวจ การสังเกต และการสัมภาษณ์ ตลอดจนการศึกษารับรู้ทั่วไปของหมู่บ้านมาวิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบวิจัยด้านเนื้อหา โดยใช้กรอบแนวคิดวิจัยที่กำหนดไว้เกี่ยวกับการพัฒนาผ้ามัดย้อมให้เป็นผลิตภัณฑ์ประจำชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงประเด็นและชัดเจน จัดเนื้อหาตามหมวดหมู่ของเนื้อหาอย่างต่อเนื่องจากข้อมูลที่รวบรวมโดยมีการเชื่อมโยงประเด็นต่างๆ ให้เป็นเรื่องเดียวกันมาเปรียบเทียบซึ่งกันและกันตามประเด็นที่ต้องศึกษา หลังจากนั้นจัดพิมพ์และทำเป็นรูปเล่มเอกสารงานวิจัยตามรูปแบบการเขียนรายงานการวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ ชุมชนบ้านหินลูกเดี่ยว อ.ดงกลาง จ.อุบลราชธานี ผู้วิจัยได้รายงานผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์และเครื่องมือเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

1. ความเป็นมาของการผลิตผ้ามัดย้อมจากสีธรรมชาติ ชุมชนบ้านหินลูกเดี่ยว อ.ดงกลาง จ.อุบลราชธานี

บ้านหินลูกเดี่ยวเดิมเป็นชาวเลมอเกลิ้น ซึ่งมีวิถีชีวิตดำรงอยู่แบบชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กระจายตัวกันอยู่ในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี หลังจากประสบภัยสึนามิทางจังหวัดอุบลราชธานีจึงจัดพื้นที่ส่วนหนึ่งให้ชาวเลมอเกลิ้นกลุ่มเล็กๆ ได้มาอยู่อาศัยในพื้นที่ด้านเหนือในพื้นที่เขตตำบลท่าฉัตรชัย และตั้งชื่อใหม่ว่าหมู่บ้านหินลูกเดี่ยว โดยการดูแลด้านการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรมทางชุมชนได้รับการดูแลจากศูนย์การศึกษาชนบทโรงเรียนอำเภอดงกลาง จังหวัดอุบลราชธานี การพัฒนาผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติจึงได้รับการส่งเสริมด้านอาชีพ เป็นการนำเสนออาชีพใหม่สู่การเรียนรู้ภายใต้ทุนทางธรรมชาติของชุมชน

กลุ่มผ้ามัดย้อมจากสีธรรมชาติชุมชนบ้านหินลูกเดียวเกิดจากการก่อตั้ง โดยอาจารย์ลักขณา เฉลิมขวัญ เป็นอาจารย์สอนโรงเรียนกศน. ในตำบลไม้ขาว โดยมีชาวบ้านในชุมชนชาวเลบ้านหินลูกเดียวไปศึกษาที่ โรงเรียนกศน. อาจารย์ลักขณา เฉลิมขวัญ จึงได้สอบถามถึงความสนใจของชาวบ้านเกี่ยวกับอยากให้อยู่ช่วยเหลือ ส่งเสริมอาชีพในด้านใดบ้าง ทั้งเรื่องการส่งเสริมพัฒนาอาชีพประมง และการพัฒนาอาชีพกลุ่มผ้ามัดย้อมสี ธรรมชาติ ส่วนใหญ่สมาชิกกลุ่มเป็นผู้หญิง จึงสนใจเรื่องผ้ามัดย้อม จึงได้เริ่มมีการจัดทำโครงการสอนทำผ้ามัด ย้อมสีจากธรรมชาติขึ้นเป็นครั้งแรกในปี 2560 (รุ่งทิพย์ จิสา : ประธานกลุ่มผ้ามัดย้อม, สัมภาษณ์ : 2561)

ภาพที่ 1 สัมภาษณ์ตัวแทนชุมชนชาวเลบ้านหินลูกเดียว

เมื่อเริ่มดำเนินโครงการผ้ามัดย้อม ทาง กศน. จึงได้ติดต่อปราชญ์ชุมชนจากบ้านคอเอน เพราะปราชญ์ ชุมชนบ้านคอเอนนั้นมีประสบการณ์ในการผลิตผ้าบาติกฝีมือนิตี ช่วงหลังปราชญ์ชุมชนได้หันมาให้ความสนใจ เกี่ยวกับผ้าบาติกและผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ โดยปราชญ์ชุมชนให้ความเห็นว่า “ในอดีตกลุ่มชุมชนบ้านคอเอน จะมีการผลิตผ้าบาติกจากสารเคมีอยู่ ซึ่งทำมานานแล้วประมาณ 30 กว่าปี แต่ว่าหลัง ๆ พวกสีเคมีก็มีผลต่อ สุขภาพของเรา และต่อสิ่งแวดล้อม เลยสนใจเรื่องสีธรรมชาติ เพราะไปออกงานบ่อย ๆ แล้วเห็นกลุ่มอื่น ๆ เขา ได้ทำเรื่องสีธรรมชาติ เลยรู้สึกว่ามันน่าสนใจก็ลองมาทำดู ประมาณสัก 2-3ปี ที่เริ่มมาสนใจเรื่องพวกนี้ แต่ด้วย ว่าเรายังขาดประสบการณ์ ขาดผู้รู้ ก็ถือว่าตอนนี้เป็นโอกาสที่มหาวิทยาลัยราชภัฏมอมีอาจารย์ ที่เชี่ยวชาญเรื่อง สีธรรมชาติงาน ซึ่งงานผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติอาจจะดูเป็นงานใหม่ในพื้นที่อันดามัน แต่เป็นผลงานที่เป็นมิตร กับสิ่งแวดล้อม เหมาะกับการส่งเสริมให้เป็นอาชีพชุมชน แต่คงต้องค่อย ๆ เรียนรู้ ส่งเสริมและเริ่มลองทำดู ใน เบื้องต้นเราก็ลองทำสีในท้องถิ่น เช่น ใบไม้ ดอกไม้ ต้นโก้งกาง แต่ลักษณะสีมันจะไม่นิ่ง ไม่ติดทน มันก็จะมีคน กลุ่มหนึ่งที่เขาสนใจงานพวกนี้ มันก็จะเหมาะกับกลุ่มคนบางกลุ่ม ซึ่งกลุ่มพวกนี้ก็จะจะเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพใน การจับจ่าย เช่น นักท่องเที่ยว หรือไม่ก็ตลาดระดับกลางขึ้นบน (นายมาร์ตี เครือยศ. ปราชญ์ชุมชนบ้านคอเอน. สัมภาษณ์ : 2561)

เมื่อได้ศึกษาเรียนรู้ ลองผิดลองถูก ปรึกษาผู้รู้แล้วจึงได้นำความความรู้เรื่องสีที่ได้ศึกษาและได้ทำมาถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชนบ้านหินลูกเดียว เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชาวชุมชนบ้านหินลูกเดียว ซึ่งชุมชนแห่งนี้ส่วนน้อยที่ได้รับการศึกษา ไม่มีรายได้ที่มั่นคง จึงได้จัดทำเป็นผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ โดยใช้วัสดุในชุมชน เช่น เปลือกหอย กะลามะพร้าว ขมิ้น โคลน โกงกาง แสม และโปรงแดง นำมาทำสีธรรมชาติสร้างเอกลักษณ์เฉพาะให้กับชุมชน (มาตี เครือยศ :ปราชญ์ชุมชน)

ซึ่งจะมีกรรมวิธีในการย้อมแตกต่างกันไปแล้วแต่ชนิดของส่วนประกอบ ส่วนที่นำมาเป็นสีย้อม โดยตัวทำปฏิกิริยาใน การมอร์แดนซ์ในกระบวนการย้อม ได้แก่

1. น้ำด่าง ได้จากการนำเปลือกหอยมาเผาให้ไหม้กรอบ แล้วนำมาตำให้เป็นผง ใช้กระชอนกรองให้เป็นผงละเอียดมาผสมให้ละลายกับน้ำประมาณ 10 - 15 ลิตร ใน ภาชนะ เช่น ถังน้ำ หรือ แกลลอน แล้วปล่อยให้ทิ้งไว้ให้ตกตะกอน ประมาณ 1 - 2 วัน หลังจากนั้นค่อย ๆ กรองเอาน้ำที่ใส ๆ ที่ได้ เป็นต้น

ภาพที่ 2 การเผาเปลือกหอยทะเล

ภาพที่ 3 ตำเปลือกหอยทะเลที่เผาแล้วให้เป็นผงละเอียด

2. น้ำสารส้ม ได้จากการนำสารส้มที่เป็นก้อนมาแกว่งให้ละลายกับน้ำ แล้วกรองหรือตักเอาน้ำใช้เลยก็ได้ น้ำสารส้มจะใส และไม่มีกลิ่น

3. น้ำปูนแดง ได้จากการนำปูนแดงเคี้ยวหมากขนาดเท่าหัวแม่มือ มาละลายกับน้ำ 1 ถัง (ประมาณ 15 - 20 ลิตร) ทิ้งไว้ให้ ตกตะกอนรินเอาเฉพาะบ้ำที่ใสๆ เท่านั้น น้ำปูนใสที่ก็จะใส และไม่มีกลิ่น

4. น้ำสนิม ได้จากการนำเศษเหล็ก ตะปู หรือ สังกะสีที่เป็นสนิม นาลงไปแช่น้ำ ทิ้งไว้กลางแดดเป็นเวลาอย่างน้อย 1 เดือนหมั่น ตรวจสอบและเติมน้ำให้เต็มเสมอ เพราะเมื่อเรานำไปตั้งกลางแดด น้ำจะระเหยกลายเป็นไอ เราจึงต้องเติมน้ำอยู่เสมอ เมื่อจะใช้ให้ กรองเอาเฉพาะน้ำที่แช่เหล็กระวังเศษเหล็กจะผสมมากับน้ำ เพราะอาจจะเกิดอันตรายได้ น้ำสนิมมีสีขุ่น มีกลิ่นค่อนข้าง เข้มข้น ปริมาณใช้น้ำสนิมครึ่งขวดลิตร ต่อ น้ำ 1 ถัง (ประมาณ 15 - 20 ลิตร)

สีธรรมชาติที่ได้จากวัสดุในท้องถิ่นชุมชนชาวเลบ้านหินลูกเดียว

(1) สีเทาได้จากโคลน โดยทำให้เป็นผงก่อนนำไปใช้ วิธีทำคือ ตั้งไฟประมาณ 100 องศาเซลเซียส นำซีโคลนสะอาดใส่ถึงปี๊บ ใส่ น้ำทะเลให้โคลนจมประมาณ 1 นิ้ว ต้มให้เดือดเพื่อฆ่าเชื้อ หลังจากนั้นเอามาตากแดด 3-4 แดด แล้วนำโคลนที่ตากแดดมาตำให้เป็นผง

ภาพที่ 4 โคลนทะเลธรรมชาติ

ภาพที่ 5 โคลนแห้งและบดละเอียดแล้ว

(2) สีดำได้จากกะลามะพร้าว โดยทำให้เป็นผงก่อนนำไปใช้ วิธีทำคือ นำกะลามะพร้าวมาเผาให้เป็นถ่าน และมาตำให้เป็นผง นำกระซอนมากรองให้เป็นผงละเอียด

ภาพที่ 6 นำกะลาที่เผาแล้วมาตำให้เป็นผง

ภาพที่ 7 กะลามะพร้าวผง

(3) สีเหลืองได้จากขมิ้น โดยวิธีการทำ คือ นำขมิ้นสดมาตากจนแห้งสนิทประมาณ 2-3 แดด แล้วนำมาบดให้ละเอียด

ภาพที่ 8 ขมิ้นตากแห้ง

ภาพที่ 9 ผงขมิ้น

(4) สีส้มได้จากแสม โดยการปอกเอาเปลือกไม้แสม นำเปลือกไม้แสมมาตากให้แห้ง แล้วนำมาเปลือกต้มกับน้ำ แล้วกรองเอาเปลือกไม้ ออก

ภาพที่ 10 แสมตากแห้ง

ภาพที่ 11 สีส้มจากเปลือกแสม

(5) สีนํ้าตาลออกส้มได้จากโกก่าง โดยการปอกเอาเปลือกไม้โกก่าง นำเปลือกไม้มาตากให้แห้ง และนำมาแช่ในน้ำ 3 วัน หลังจากนั้นนำน้ำที่ได้มาต้มให้เดือด

ภาพที่ 12 เปลือกโกก่างตากแห้ง

ภาพที่ 13 สีนํ้าตาลออกส้มจากเปลือกโกก่าง

การย้อมสีจากสีที่ได้จากวัตถุดิบตามธรรมชาตินับเป็นภูมิปัญญาไทยที่สืบทอดกันมาแต่อดีต แม้ว่ากระบวนการย้อมจะยุ่งยาก สีที่ย้อมได้ซีดจางง่าย ไม่คงทนต่อแสงและการซัก แต่ความนิยมในการใช้ผลิตภัณฑ์ย้อมสีธรรมชาติกลับเพิ่มมากขึ้นทั้งในประเทศและต่างประเทศ ด้วยเหตุผลที่สำคัญ คือ ทำให้ผู้สวมใส่ไม่เกิดอาการแพ้และของเสียที่เกิดขึ้นไม่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม ข้อจำกัดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

2 ปัญหาและอุปสรรคการทำผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ ชุมชนบ้านหินลูกเดียว อ.กลาง จ.ภูเก็ต พบว่า

2.1 ปัญหา

วัตถุดิบที่ค่อนข้างจะหายาก บางพื้นที่ที่มีความต้องการที่จะผลิตผ้ามัดย้อมธรรมชาติมาก แต่ก็ขาดวัตถุดิบที่จะผลิตในจำนวนมากได้ เช่น สีเด่นของพื้นที่คือสีธรรมชาติจากเปลือกแสม แต่ปัจจุบันต้นแสมค่อนข้างหายาก อยู่ในป่าลึก ส่วนที่อยู่ใกล้ๆ จะเป็นใบโกก่าง แต่ใบโกก่างให้สีค่อนข้างอ่อน มีการยึดติดสีค่อนข้างน้อย กลุ่มผู้ผลิต และชุมชนในพื้นที่แถบ อันดามันยังขาดองค์ความรู้ในการพัฒนาสีธรรมชาติให้โดดเด่น

ยังไม่มีสถาบันที่จะให้ความรู้เรื่องสีธรรมชาติโดยตรง กระบวนการผลิตค่อนข้างละเอียด มีขั้นตอนเยอะ ใช้เวลานานต่างกับการผลิตผ้าจากสีเคมี การมัดย้อมเรื่องสีธรรมชาติจึงนับเป็นเรื่องละเอียดอ่อน มีเทคนิคเฉพาะที่จะต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เรื่องของความคงทนของสีธรรมชาติ ยังไม่นิ่ง ไม่ติดทนนาน สีไม่เด่นชัดเวลาซักอาจจะทำให้สีหลุดออกมาแล้วทำให้ผ้าดูไม่สวยงาม สำหรับปัญหาในการจะประกอบธุรกิจผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ ถ้าชุมชนจะต่อยอดเป็นอาชีพหลักค่อนข้างยาก เพราะต้องใช้การมีส่วนร่วมและความสามัคคีในการผลิต บางทีสมาชิกในกลุ่มว่างไม่ค่อยตรงกัน สำหรับผู้ประกอบการใหม่อาจจะทำได้ แต่การจะเป็นผู้ประกอบการด้านนี้ ผู้ประกอบการจะต้องรักในงานนี้ เป็นผู้ที่ยืนชอบในหัตถกรรม ต้องเรียนรู้ตลอดเวลา ถ้าเกิดว่าไม่ชอบหรือไม่ใส่ใจจริง ๆ ก็จะไม่อยากในการพัฒนา การพัฒนางานมัดย้อมสีธรรมชาติในชุมชนจึงจะต้องมีการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องจึงจะเกิดขึ้นได้จริง

2.2 อุปสรรค

คนที่เข้าใจเรื่องสีธรรมชาติตรงนี้บางพื้นที่เขตก้อนตามันมีน้อยมาก การผลิตสีธรรมชาติจะต้องมีสีที่หลากหลายเพื่อดึงดูดความสนใจ บางสีในพื้นที่ไม่มี ชุมชนจะต้องอาศัยวัสดุสีธรรมชาติจากที่อื่น และจะต้องรอสีธรรมชาติจากผัก ผลไม้ ซึ่งจะมีเป็นฤดูกาล สำหรับการทำงานด้านการส่งเสริมการตลาดยังถือว่าเป็นเรื่องยาก เพราะเป็นสินค้าใหม่ เดิมจังหวัดภูเก็ตจะเน้นในเรื่องของผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกที่มีสีฉูดฉาด จึงเน้นไปส่งเสริมด้านสีเคมีสังเคราะห์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

3 แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ ชุมชนบ้านหินลูกเดียว อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต

ผ้ามัดย้อมก็เป็นงานศิลปะอย่างหนึ่ง การพัฒนาต้องมีความต่อเนื่อง โดยเฉพาะในเรื่องของการพัฒนาสี การพัฒนาลวดลายเพื่อให้เป็นอัตลักษณ์ ของพื้นที่ตรงนั้น เพราะฉะนั้นวัตถุดิบหรืออัตลักษณ์นั้นเกิดจากตัวโครงสร้างของท้องถิ่นเป็นหลักซึ่งน่าจะเป็นแนวทางในการพัฒนา ถ้าหากมีนักท่องเที่ยวเข้ามาศึกษาดูงานที่ตำบลท่าฉัตรไชย ซึ่งตำบลท่าฉัตรไชยเคยวางแผนที่จะพัฒนาด้านการท่องเที่ยวชุมชนในเขตตำบล ในแผนอนาคตมองว่าอาจจะมีการเชิญกลุ่มชาวเลให้นำผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติไปจัดจำหน่ายสินค้าแถวด่าน หรือประตูเมืองทางเข้าจังหวัดภูเก็ต เพราะเป็นพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อเป็นการสนับสนุนกลุ่มผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ น่าจะทำให้นักท่องเที่ยวสนใจในผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมในชุมชนชาวเลบ้านหินลูกเดียว และเพื่อให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักมากขึ้น เพราะเดิมมัดย้อมจากสีธรรมชาติในจังหวัดภูเก็ตยังไม่มีใครรู้จักมากนัก แต่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมในจังหวัดภูเก็ตเริ่มมีผู้ให้ความสนใจมากขึ้น จากเดิมที่ในจังหวัดภูเก็ตจะมีความโดดเด่นเรื่องผ้าบาติกเพียงอย่างเดียว ปัจจุบันชุมชนมีการพัฒนาในรูปแบบของการทำลวดลายใหม่ก็คือลายสายแร่ มีการพัฒนาโดยการรวมกลุ่มชาวบ้านซึ่งเพิ่งจะริเริ่มทำกัน โดยได้ชุมชนต่างๆ ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ลวดลายสายแร่ถูกผูกสร้างเรื่องราวขึ้นมาให้สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ภูเก็ตเรื่องเกี่ยวกับการทำเหมือง โดยมีการผลักดันให้เป็นสินค้าเอกลักษณ์หนึ่งเดียว ชุมชนทุกชุมชนมีส่วนร่วมในการผลิต ผ้ามัดย้อม

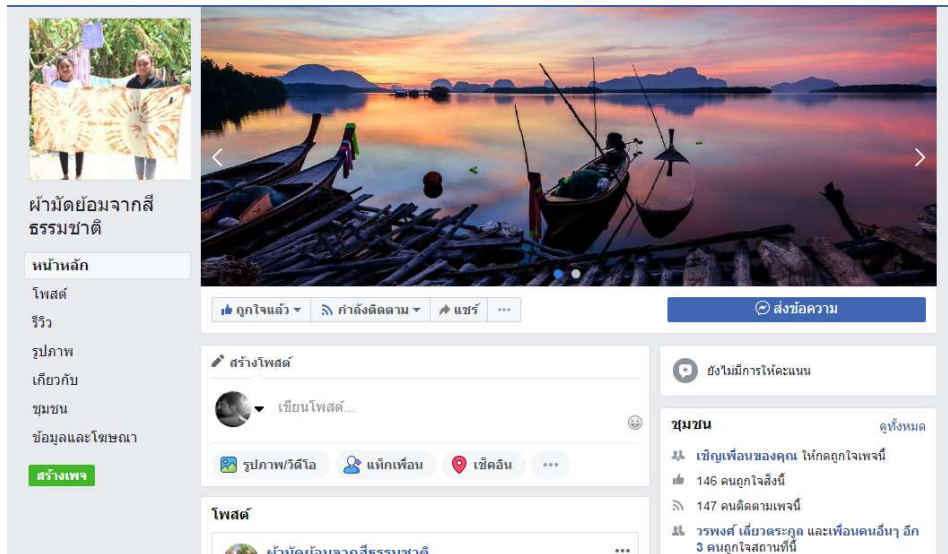
ลวดลายนี้มีอัตลักษณ์ความเป็นท้องถิ่น ความเป็นชุมชน ฉะนั้นผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติของชุมชนหินลูกเดียวก็จะมีโครงสร้างที่จะตอบรับอยู่ในเรื่องตัวของวัตถุดิบ และก็ควรมีการเพิ่มเติมในเรื่องของอัตลักษณ์ สำหรับชุมชนบ้านหินลูกเดียวเองมี อัตลักษณ์ของความเป็นชุมชน ความเป็นพื้นที่ที่อยู่ชายฝั่ง ซึ่งมีวัตถุดิบบางตัวที่จะเอามาทำเป็นวัตถุดิบในการย้อมได้ เป็นโอกาสดีของท้องถิ่น ถ้าหากได้รับการสนับสนุนส่งเสริมต่อเนื่องจากภาครัฐ และองค์กรชุมชนที่มีงบประมาณเพื่อที่จะเข้ามาพัฒนาชุมชนมัดย้อมเป็นงานฝึกอาชีพที่ต้องการการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะมัดย้อมสีธรรมชาติที่ต้องใช้ความอดทน และเทคนิคซับซ้อน จากนั้นจึงให้ความรู้เรื่องการตลาด และการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ ส่งเสริมการตลาดที่เป็นช่องทางการขายรูปแบบใหม่ในการพัฒนาตัวสินค้าท้องถิ่นอีกอย่าง (มาตี เครือยศ. ประชาชนชุมชน : สัมภาษณ์)

“น่าจะมีการพัฒนาการที่ดีขึ้นในอนาคต ทั้งเรื่องลวดลาย และกระบวนการพัฒนาสีจากธรรมชาติที่ดีขึ้น รวมถึงการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้ดูทันสมัย ควรจะหาจุดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์นั้นอาจจะเป็นการใส่เรื่องราวของชุมชนเรา ให้มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น เช่น เรื่องราวเกี่ยวกับท้องทะเล เกี่ยวกับวิถีชุมชนชาวเล เพื่อให้รู้ว่าสินค้านี้มาจากชุมชนของเรา เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ลูกค้าเกิดความสนใจ และเกิดการกลับมาซื้อสินค้าซ้ำ สำหรับการพัฒนาผ้ามัดย้อมจากสีธรรมชาติอยากให้ภาครัฐและกลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้องเข้ามาส่งเสริมเกี่ยวกับอาชีพนี้อย่างจริงจัง เพื่อให้คนในชุมชนมีอาชีพเสริมมีรายได้มาจุนเจือครอบครัวมากขึ้น” (ดวงจิต ปราบสมุทร. ประธานชุมชน : สัมภาษณ์) ผู้บริโภคส่วนใหญ่นิยมซื้อผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมจากสีธรรมชาติประเภท เสื้อ กระเป๋า กระโปรง กางเกง ชุดสำเร็จ เสื้อยืด เสื้อแฟชั่น ผ้าคลุมไหล่ ผ้าพันคอซื้อเป็นของขวัญราคาเป็นที่จับต้องได้ เป็นศิลปะสีสันทที่สวยงาม มีความแปลกตา ใส่แล้วเบาสบาย เอกลักษณ์เฉพาะตัวโดดเด่นแตกต่างไม่ซ้ำใคร ราคาที่สนใจซื้อผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมเริ่มต้นตั้งแต่ 100-300บาท” (ผู้บริโภค. สัมภาษณ์ : 2562)

ผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติเลือกซื้อได้จาก สถานที่ท่องเที่ยว ตลาดนัด ถนนคนเดิน แหล่งท่องเที่ยวชุมชน ร้านค้าออนไลน์ งานสินค้า OTOP กลุ่มผ้ามัดย้อม แหล่งขายผลิตภัณฑ์ OTOP หมู่บ้านคีรีวงค์ จ.นครศรีธรรมราช ภาคเหนือ และห้างสรรพสินค้า กระบวนการในการจัดการสินค้า การบริการควรมีการจัดโปรโมชั่น มีส่วนลดถ้าหากซื้อในปริมาณมากหรือมีของแถม เพื่อดึงดูดให้ผู้บริโภคกลับมาซื้อผลิตภัณฑ์ซ้ำ สถานที่จัดจำหน่ายปัจจุบันผ้ามัดย้อมสามารถหาซื้อได้ง่าย และสะดวก ไม่ว่าจะทางร้านค้าออนไลน์ เพจใน facebook Instagram แหล่งขายสินค้า OTOP เป็นต้น โดยรวมแล้วผู้บริโภคพึงพอใจในระดับหนึ่ง กับคุณภาพของผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อม เน้นสีสันทที่สวยงามจากธรรมชาติ รู้สึกถึงความ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะสีคราม ชุมชนควรมีการออกบูธจัดแสดงสินค้าอย่างต่อเนื่อง และมีวิทยากรมาอธิบายกระบวนการผลิตสินค้า ขั้นตอนการทำ หรือให้ผู้บริโภคได้ทำลวดลายผ้ามัดย้อมขึ้นเอง เพื่อให้ผู้ซื้อรู้สึกภาคภูมิใจในผลงานของตน เป็นการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้บริโภคไปในตัว เป็นกระแสการขายการตลาดเชิงสร้างสรรค์ที่กำลังเป็นที่นิยมในยุคนวัตกรรม

สำหรับแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ดึงดูดใจสำหรับผู้บริโภค

“ในด้านสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ควรจัดทำเป็นผลิตภัณฑ์เป็นเสื้อ กระเป๋า และผ้าพันคอ ราคาที่เหมาะสมควรจะเป็นราคาทั่วไปตามท้องตลาด 100 – 300 บาท ดูตามเนื้อผ้ากับผลงานของสินค้า เป็นราคาที่ทุกคนสามารถจับต้องได้ และสมกับคุณค่าที่จะได้รับ การจัดจำหน่ายหรือช่องทางการจัดจำหน่ายเช่นร้านค้าออนไลน์ ร้านค้าใกล้ชุมชน ถนนคนเดิน หรือจุดเช็คอิน สถานที่ท่องเที่ยวแถวสะพานสารสิน หรือสนามบิน การส่งเสริมการขายมีหลายวิธีอาจจะเป็นการประชาสัมพันธ์และการทำโบว์ชัวร์การออกบูธตามงานต่างๆ สิ่งที่น่าสังเกตต่อสายตาลูกค้า เช่น สี ควรจะมีสีที่สวยเงางาม รูปร่าง แพคเกจ ผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่น่าสนใจแก่ ผู้บริโภค เช่น ลายหินลูกเต๋ยว ซึ่งสอดคล้องกับชื่อของชุมชน” ในด้านกระบวนการในการจัดการตลาด ด้านการบริการ ที่จะทำให้ลูกค้าเกิดความประทับใจ หากลูกค้าซื้อในปริมาณมากก็จะมีของแถม หรือให้ส่วนลด หากเป็นการสั่งซื้อออนไลน์อาจจะให้บริการส่งฟรี ตัวอย่างช่องทางการจัดจำหน่ายของชุมชนชาวเลบ้านหินลูกเต๋ยว

ภาพที่ 14 เพจผ้ามัดย้อมจากสีธรรมชาติ ชุมชนบ้านหินลูกเต๋ยว อำเภอดงยาง จังหวัดภูเก็ต

วิจารณ์และสรุปผล

1. การออกแบบลวดลายผ้ามัดย้อมของกลุ่มผ้ามัดย้อมชุมชนบ้านหินลูกเต๋ยว อำเภอดงยาง จังหวัดภูเก็ต ยังไม่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นพอสมควร ผลิตภัณฑ์ยังไม่ลงตัว ยังไม่เป็นที่ต้องการในท้องตลาดและเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค ต้องมุ่งเน้นในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ให้เป็นที่น่าสนใจ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ชนาธินาถ ไชยภู. 2556 : 4) การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายมัดย้อมสีธรรมชาติจากเปลือกสะตอ กรณีศึกษากลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติบ้านคีรีวงค์ อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการมัด ย้อมผ้าฝ้ายด้วยสีธรรมชาติจากเปลือกสะตอ เน้นรูปแบบผลิตภัณฑ์เทคนิคและวัสดุที่ใช้ในการผลิต จากนั้นนำผลที่ได้มาใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายมัดย้อมสีธรรมชาติประเภท กระเป๋า จากนั้นสร้างแบบประเมินความพึงพอใจที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค และยังสามารถเป็นแนวทาง

ทำให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายมัดย้อมในรูปแบบใหม่ที่เหมาะสมแก่การเป็นของที่ระลึกและเป็นองค์ความรู้ด้านการย้อมสีจากวัสดุธรรมชาติ จากเปลือกเปลือกสะตอ ซึ่งงานวิจัยนี้ได้รวบรวมข้อมูลทั้งจากการสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และการ วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นองค์ความรู้ด้านการมัดย้อมและการออกแบบกระเป๋าผ้าต่อไป ซึ่งจะเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงาน และ พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายมัดย้อมสีธรรมชาติ และสามารถเป็นแนวทางในการสร้างรายได้เพิ่มให้แก่ ชุมชน

2. ปัญหาและอุปสรรคของกลุ่มความคงทนของสีอาจจะไม่คง ไม่ติดทนนาน สีไม่เด่นชัด เวลาซักอาจจะทำให้สีหลุดออกมาแล้วทำให้ผ้าดูไม่สวยงาม ระยะเวลาในการจัดเก็บสีธรรมชาติ เป็นการสกัดสีธรรมชาติสักๆ มีระยะเวลาค่อนข้างสั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ผ่องศรี รอดโพธิ์ทอง. 2551: 1) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาวิธีการย้อมสีผ้าฝ้ายด้วยเปลือกต้นโปรง ผลการวิเคราะห์ ผ้าฝ้ายที่ไม่แช่ และแช่น้ำถั่วเหลืองย้อมด้วยสีจากเปลือกต้นโปรงแดง โดยใช้สารช่วยติดต่างชนิดกัน พบว่า ผ้าฝ้ายที่ไม่แช่น้ำถั่วเหลืองที่ไม่ใช้และใช้สารช่วยติด สีที่ย้อมได้จะมีสีน้ำตาลออกเหลือง สีค่อนข้างสว่าง ส่วนผ้าฝ้ายที่แช่น้ำถั่วเหลืองที่ไม่ใช้และใช้สารช่วยติด สีที่ย้อมได้จะมีสีน้ำตาลแดงออกคล้ำ สีเข้มกว่าผ้าที่ไม่แช่น้ำถั่วเหลือง เนื่องมาจากการปรับสภาพผ้าฝ้ายโดยการแช่ผ้าฝ้ายด้วยน้ำถั่วเหลืองซึ่งเป็นการเพิ่มโปรตีนให้กับเส้นใย ทำให้ผ้าฝ้ายติดสีดีขึ้น

3. แนวทางในการพัฒนาของกลุ่มผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ ทำให้รูปแบบผลิตภัณฑ์ดูสวยงาม สร้างเอกลักษณ์มีเรื่องราวลวดลายบนผลิตภัณฑ์ ทำสินค้าให้เป็นที่ต้องการแก่ผู้บริโภคและเป็นที่ต้องการในท้องตลาด การจัดทำเป็นกระเป๋า เสื้อ ผ้าพันคอ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ภัทรานิษฐ์ สิทธิพนธ์ และคณะ. 2557: 81) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาลวดลายผลิตภัณฑ์ต้นแบบผ้ามัดย้อมด้วยการย้อมจากสีธรรมชาติ พัฒนากระบวนการย้อมสีผ้ามัดย้อมด้วยสีธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะเพื่อ ออกแบบและพัฒนาลวดลายการมัดย้อม เพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ต้นแบบผ้ามัดย้อมด้วยการย้อมจากสีธรรมชาติเป็น การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์และปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาพัฒนาสีธรรมชาติให้มีความหลากหลาย และมีการพัฒนาในเชิงนวัตกรรมที่ทันสมัย เช่น การทำสีผงไว้ใช้ในขวดขวด
2. ควรมีการศึกษาการผลิตผ้ามัดย้อมในกลุ่มชาเลอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อันดามัน เพื่อนำผลการวิจัยมาเปรียบเทียบถึงความแตกต่างของการพัฒนา
3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ทางเคมีว่าการมอร์แดนซ์ด้วยเปลือกหอยที่เผา และไม่เผาส่งผลต่อการประสานสีที่แตกต่างกันหรือไม่ เพื่อให้ได้ผลงานวิจัยที่ชัดเจนมายืนยันกระบวนการประสานสีให้กับชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณสาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต โครงการบัณฑิตศึกษาที่สนับสนุนโดย ทปอ. มูลนิธิ รากแก้ว มูลนิธิปิดทองหลังพระ ช่อง Now 26 ทำให้เกิดโครงการดีๆ ในการส่งเสริมอาชีพแก่ชุมชนชาวเล บ้านหินลูกเดียว ซึ่งส่งผลให้เกิดงานวิจัยต่อเนื่องในการดำเนินงาน และขอกราบขอบพระคุณมหาวิทยาลัย ภาพสินธุ์ที่เปิดโอกาสให้คณะผู้วิจัยได้นำเสนอผลงานวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- ชนาธิภา ไชยภู. (2556) การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายมัดย้อมสีธรรมชาติจากเปลือกสะตอ กรณีศึกษากลุ่มย้อมสีธรรมชาติบ้านศรีวังค์ อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช.ปริญญาโท: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ: กรุงเทพฯ.
- ผ่องศรี รอดโพธิ์ทอง. (2551) การศึกษาวิธีการย้อมสีผ้าฝ้ายด้วยเปลือกต้นโปรง. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง : กรุงเทพฯ.
- ภัทรานิชรุ์ สิทธิพนธ์ และคณะ. (2557) การพัฒนาลวดลายผลิตภัณฑ์ต้นแบบผ้ามัดย้อมด้วยการย้อม จากสีธรรมชาติ. สาขาออกแบบสิ่งทอและแฟชั่น คณะอุตสาหกรรมสิ่งทอ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ. กรุงเทพฯ .
- มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต. (2561) รายงานผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 โครงการมัดสีเต็มผืนสร้างสรรค์ชุมชน. มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต : ภูเก็ต.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงใหม่. (2556) การยกระดับสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์และเพิ่ม ช่องทางการตลาดเชิงรุก. เชียงใหม่ : สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงใหม่.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต.(2559). วิถีชีวิตชาวเลชุมชนบ้านหินลูกเดียว จังหวัดภูเก็ต. เอกสาร เผยแพร่ลำดับที่ 9/2559 กลุ่มยุทธศาสตร์และเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม.
- Tohrib aleekasem. (2556) สีเส้นผ้าจากธรรมชาติ. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2561 จาก <http://tohmeenoi.blogspot.com/p/blog-page.html>.